

НИКОЛА МАЛОВИЋ

ВЕК У КОМЕ ЈЕ ЗАГАЂЕНО И ВРЕМЕ

Разговор водила Тамара Крстић

Тамара Крстић: *Шта је за Вас Медитеран?*

Никола Маловић: Медитеран је Средиште земље, оно што му и име каже када се преведе с медитеранског. Средиште да је Земље.

Хвала Богу да сам рођен на Медитерану, јер сам се могао промовисати и у Африци, или негдје гдје је врашки хладно, или пак у паклу Тексаса гдје је наоружан ама баш свак.

Не постоји ни процент шансе да ћу обићи проценат Медитерана, по чему Бока Которска јесте за мене слика свијета, дјелић нашег мора – како су многи прије нас називали *Mare nostrum*.

Никад се нисам осјећао Балканцем, већ Медитеранцем.

„Наца њерсијектѿива је у наѿој рејѿросѿектѿиви” – мојо је романа Једро наде. Колико се овај мојо односи на сам наслов, стѿрукѿуру и разумевање романа?*

Мото се односи на чињеницу да би реченица Милоша Милошевића могла да стоји извезена на застави било које земље, од најсиромашније до најбогатије. Толико је есенцијално тачна, у временима када је цивилизација можда протрчала кроз циљ – а не зна – па трчи и даље.

Мото пријављује да је Милош Милошевић (1920–2012) био адмирал Бокељске морнарице, а ја – да је Милошевић за живота

* Никола Маловић, *Једро наде*, „Лагуна”, Београд 2014.

био најобразованији Заливљанин и први бокелоолог међу нама острвљанима, који вјековима живимо с три стране омеђени морем камена, и једном страном омеђени морем мора.

Када ми је у уши казао да је наша перспектива у нашој ретроспективи, историчар Милошевић, и умјетник Милошевић, најбољи познавалац обалног барока, мислио је дакако на Боку Которску. Да је жив, сигуран сам да би се сложио са мном како нема мање географије с више историје на свијету, те да Бока Которска с разлогом може да буде *teatrum mundi*. Ако то до сада и није била у српској књижевности или општој књижевности, желим да вјерујем да је као попрште радњи, стања и збивања у мојим романима – дебото постала.

Колико су речи из мојих упућене и самом, пре свега „материјалном”, убрзаном XXI веку и времену које роман наслућује?

Чак и дјеца знају шта загађује ваздух, а шта воду, али смо у недоумици шта загађује вријеме? – ако уопште размишљамо о томе. Брзином се пак загађује вријеме.

Јунак *Једра наде* каже на првој страни:

„Могао сам да одаберем авион, али сам ипак брод, јер је спорији. Читавог живота журим, а сада сам први пут желио да добијем на времену.

Вријеме је постало грудва снијега низа страну: немогуће је било посјетити Пераст за 0,000.000.000.001 секунде. А ја сам тамо обитавао годинама, као већ домаћи, с Гугла.”

Не чини ми се да *Једра наде* приказује кулисе футуристичког свијета сагледаног из перспективе једног од званично најљепших Залива на свијету. Апликација за легално прислушкивање било кога на било којој Ци Пи Ес тачки не постоји, али ми знамо да је могућа, и да је оперативна. Апликација за легално гледање видео снимка понад било које Ци Пи Ес тачке не постоји, али ми знамо да је могућа, и да је оперативна. Стога не бих рекао да *Једра наде* оперише с оним што ће се догодити сутра, већ једино и искључиво – оним што се подуже већ догађа са свима нама, Земљанима.

Роман љовори о глобалном феномену морнарске мајице. Чини се да је у дезену плаво-беле мајице, заправо, исписан „раш и мир”?

За разлику од класичних романа који су имали једну тематску кичму и око ње меса колико треба, савремени романи требало би да имају двије или три тематске кичме – и око њих меса колико треба, учио нас је Павић. Јер ако данас (на)пишемо роман за

годину-двје, што ће рећи на струни-двје, ми смо заправо рекли да нам је циљ да стално постојимо у медијима а не да допринесемо умјетности зналачки посложених ријечи, што може да буде једна од дефиниција књижевности.

Роман као град, роман као држава, роман као уређен систем, као звук симфонијског оркестра – роман који ће се куповати увијек, и читати увијек – ријетка је птица на грани од које је израђена полица с дјелима савремених српских писаца.

Ово казујем и као књижар што поносно у Херцег Новом прославља 10-годишњицу постојања „Књижаре Со”, кад и традицију од 116 година обалног књижарства (од 1898). Питајте ме колико ће на тржишном небу свијетлити звијезда првог сљедећег *НИН*-овог лауреата, и ја ћу вам прогностиковати с великом вјероватноћом.

На једној равни *Једро наде* говори о феномену најпознатијег, најсексуалнијег и најавантуристичкијег модног дезена на свијету – о морнарској мајици. Она је, уједно, све вријеме и војна униформа у свим морнарицама свијета (сем у морнарицама САД и по одјевном питању до пуштања голуба од смијеха – у копи-пејст морнарици Црне Горе).

Какве нам сторије причају боје морнарске мајице?

Морнарска мајица има за циљ – не толико да уједини свијет, јер уједињење које се одвија пред нашим очима завршава у орвелијанском тоталитаризму – већ да подвуче како све стране које одувијек или тренутно ратују имају на себи апсолутно исту униформу. Хоће се рећи: не мрзе се, већ их њихови суверени повлаче из битке у битку, и из рата у рат. Посљедње што жели обичан човек јесте рат.

У какве све райове је увучен Никола Смекија, модни индустријалац из Барија који долази у Пераси, град својих предака, да би поново покренуо и оживео производњу морнарских мајица?

Као и сваки Западњак, има проблема с идентитетом, и у сукобу је с родитељима. Хтио би да вјерује у Бога, али није убијеђен. Повратак у Пераст, чињеница да на географији величине ока постоји чак 16 духовних бродова, тј. цркава, закључно с тренутком у коме су, цитирам, „Уједињене земље одговориле нуклеарном бомбом” – учиниће од њега квалитетног читаоца романескног мота: његова перспектива је све вријеме лежала у његовој ретроспективи.

Смекија је генијално повезујући 2 и 2, свијету представио кодификовану ширину плаво-бијелих пруга, које су по први пут на себи имале обје зараћене стране у одсудној бици Наполеонових ратова, између британске и француске морнарице, 1805, код шпанског рта Трафалгар...

У дезен ујисујејте и град Перасті чија се персијективна јужа са звоника Св. Николе ка улицама и барокним палатама. Барок је још једна рејросијективна у роману којом се пре свега окрећете ка лејојти, уметнојсти, љубави – као времену мира?

Неријетко ми се дешавало да читалац који не зна да прича с аутором, одушевљено долази с примјерком *Једра наде* у „Књижару Со” и казује како није могао да издржи силну гравитацију описаног Пераста, већ је отишао до тог барокног града, одакле се управо враћа!

Увијек радосно подижем палац, што читалац ишчитава као: драго ми је да сте задовољни препоруком, а заправо значи – свршавам зато што текст ради!

На лицу обалног мјеста видим како књижевност има силу да покрене људе, не тек једног или двоје случајних купаца *Једра наде*, одведе их до Пераста, прошета их тим медитеранским Макондом, и врати их задовољне, пуне описаних слика.

Еугеније д’Орсо има једну посебно дубоку мисао. По њој је барок стајаћа констелација на небу људског духа, трајна могућност.

Морнарска мајица као бренд – тако јединствена у савршености, тако неодрљива – представља трајну могућност. Зато је она посебно у наше дане у којима се чују бубњевци апокалипсе – инфлаторни украс, туристички must have одјевни предмет. *Једра наде* је скренуло пажњу на мајицу која среће пажњу, премда не гајим илузије да ће мото Милоша Милошевића бити извезен по заставама, нити да ће се у српској књижевној критици много причати о реално посљедњој реченици: „Уједињене земље одговориле су нуклеарном бомбом.”

Да ли се барок одразио на сам језик романа?

Да се разумијемо у нескромности потписника: да нема *Лујсајућеџ Бокеља*, *Пружасиојлавих сторија*, *Једра наде* и још неколико новела у драмској форми – савремена српска књижевност не би имала море романизама инкорпорираних у рјечнички корпус нашег језика.

Готова формула.

Немојмо се лагати нити заваравати, залиwski би их Хрвати прогласили властититим културним наслеђем.

По објављивању романа *Луијајући Бокељ*, чија прва реченица гласи „Још увијек мислим на српском”, таква врста присвајања никад неће моћи да се деси.

Романизме у свом свакодневном говору баштине и залиwski Срби, и потомци оних који се од 1850. називају Хрватима и то данас јесу снагом властитог избора.

Барокни језик *Једра наде* – казујем (и) као књижар – зачуђује читаоце који су мислили да се без читалачког искуства с *Једром наде* може заиста обићи Пераст, барокни град у коме је смјештена радња. Не може. Није видио Пераст ко није прочитао *Једро наде*.

Јер је Боке и Пераста тако много.

Уједам се за бијеле бубреге по бројним интервјуима што нисам био ја тај који је први осмислио синтагму *Планета Бока*, него је то био католички свештеник, пок. дон Бранко Збутага.

Бока Которска јест планета. С два континента. Источним и Западним.

Персејективна града се јружа и ка осјрвима – Госје од Шкријела и осјрва Св. Ђорђа – која су „вјековима јосијојала као женейски код града Перасја. Бокојорски Ерос и Танјос”.

Истина. Многи су ми Пераштани честитали што сам казао како се из Града на оба острва гледа као на продужетак припадајућег копна. Сликвито казано, као кад би човјек ушав у мору до груди наједном пројавио на површи своје двије шаке – тако и Пераштани виде острва као дио властитог копненог тијела.

Једно острво је гробље, а друго је мјесто живог католичког ходочашћа – кад није бестидно туристичко поигриште.

Заштитници Перасја јесу Свјети Никола и Богородица. Тако се зову и Ваши јунаци – Никола и Марија. Има ли неке симболике у њојме?

Наравно, име је суштина. Св. Никола и Богородица (или у католичанству Мадона/Госпа) – заштитници су помораца, и подразумијевајући су домаћини у роману који третира плаво-бијели феномен по коме је пловити нужно, док живјети баш и није. У роману постоје три Марије: Марија Вукасовић, у коју се заљубљује јунак, експерт за барок; Марија Змајевић, потештатица, тј. градо-

начелница која се дословно и отворено проституише за бољитак града, и Богородица.

Градоначелница Перасџа, Марија Змајевић, показује друго лице женскости?

Она је, да се разумијемо, политичка звер. Плаћена, као и свака политичарка, да за послодавца одради посао у глобално скрајнутом Перасту.

У имену Адама Оза иакође се крије симболика – снаге, првог човека, чаробњака?

Si, certo. Јунак је католичке вјероисповијести, Италијан, Бокељ поријеклом, тако да често казује на италијанском. Да, наравно...

Ко је Адам Оз? Пали анђеол – соџона, бесџолно биће – овајлоћење материјалног које способношћу да мења своје лице и идентитет показује моћ да креира и сваколикe перспективе светиа? Анђеол гласник који нам саопштиава да је свети иакав какав свети управо због историјских заблуда и погрешних чињања онда када ошкрије причу о највећем морејловцу Кристифору Колумбу?

Предсједник перашке псеудодржавне честице, и њен власник – јесте Адам Оз.

Желим да вјерујем како је српска књижевност у опису Адама Оза добила лице упечатљивије од Андрићевог Карађоза, лице које се јаче мијења и интензивније преображава.

Да бих написао лице Адама Оза (користим глагол врло прецизно), потрошио сам годину. Лице Адама Оза било је мјесто гдје ће *Једро наде* мотивски пуштати воду, или ће је држати с доживотном гаранцијом.

Адам Оз, власник свега Пераста, није грађан као демон. Него као генијални политичар. Уједно, он је и ималац спознаје у вези с најнепознатијом причом о највећем морепловцу свих времена. Адам Оз (у)казује да је Кристифор Колумбо био поријеклом конверзос, што ће рећи покрштени Јевреј.

Учени смо да је један од мотива који су определијели католичке краљеве, Исабелу Кастиљску и Фердинанда Арагонског, био тај да прошире хришћанство на новопронађеним индијским територијама. Али је стога необично што се 1492. ни на „Нињи”, ни на „Пинти”, ни на „Санта Марији” не налази католички

свештеник, али се – гле! – налази именовани Луис де Торес, тумач за хебрејски! Све ово не казује моја уобразиља („Лагунин” ми је уредник предлагао да избачим круцијалну фактографију у страху од реакција) – већ подаци произилазе из грађе коју је проучио, обрадио и публиковао Симон Визентал лично, највећи ловац на нацисте.

Има тога још... Колумбо је заповиједио да сви морнари, њих 120, морају да буду укрцани до поноћи 2. августа 1492. Чудно, имају ли се у виду поморски обичаји. А није чудно ако знамо да у поноћ истиче забрана католичких краљева да нити један Јеврејин не смије ногом бити присутан на шпанском тлу. Три брода, пуна су Јевреја. Колумбо вјерује у казивања енигматичне придошлице у Шпанију средњег вијека, у Елдана Хад Данија, да тамо у земљама на истоку – изгубљена јеврејска племена живе у сопственим краљевствима. Финале маестозо роман *Једро наде* доживљава у проученој! тврђњи, да је прво – Здраво! – на америчком континенту било изречено на хебрејском. Овим се баца фар нове свјетлости на нама знану историју. Овим се романом историја заправо мијења, јер нисам сигуран да је довољан број људи чуо шта је открио Симон Визентал. На Колумбовим бродовима врви од Јевреја. Ранар Марко, рецимо, је Јевреј...

Коју сīе ѓрађу користи́ли шокком и́сања романа?

Користио сам све што се о Перасту и Боки уопште могло да сазна.

Иза Бога први, посједујем хвале вриједну колекцију либара с морском, поморском и бококоторском тематиком.

Своја месīа у роману имају и Библија, романи Томаса Мана (Смрт у Венецији, Доктор Фаустус) а можда и еї Торквaиa Таса (Ослобођени Јерусалим)...

Вјерујем да је Дучић дао најбољу од могућих дефиниција књижевности, када је казао да постоје свега три велике теме: Бог, љубав и смрт.

Недопустива је плима савремених романа која избацује брзопотезна једнодимензионална, или дводимензионална дјела. Да би се Књижевност писала с великим К, она мора да има Бога, љубави и смрти.

Ако нема Бога, или је једнострана према Богу, ако љубав третира спрам претходне премисе, чини смрт врло учесталом и извијесном.

Раван која у *Једру наде* хоће да тумачи епидемију хомосексуалности у западном свијету из кога долази индустријалац Смекија, не представља алотропску модификацију љубави. Него једне од могућих смрти.

Занимљиво је како се нити један од мојих претходних саговорника није усудио да отвори ову карту. Сви знамо да постоје листом домаћи писци који би само на теми хомосексуалности осовили рекламну кампању и забацили удицу у тексту на задњој корици.

У временима у којима се хомосексуализам огрће пандемичним бињишем смрти – питања постављена у роману, а нарочито одговори, ферментираће. Постаће оперативни у књижевности.

Над пољитичким, интјересним, економским, еколоцким и иним рајшовима роман је и појпрага за духовношћу. Да ли је то једино једро наде?

Дебога јест.

Ако је Лутајући Бокелъ био роман о Одисеју, да ли се Једру наде може читати и као роман о Пенелоји?

Не бих рекао.

У поетичкој цртици на крају романа кажеће да Једру наде и збирка прича Пругастоплаве сторије чине органску поетичку целину. О каквом је дуалном прозном сисћему реч?

Ријеч је о уникатном дуалном прозном систему у савременој српској књижевности и као таквог га, све вријеме, ваља узимати у обзир.

Однос између ова два дјела је асиметричан, прије свега у габариту, но и по насловима, и по антиглобалистичким идејама којима су прошивене, те књиге сасвим дијеле актуелне ставове и прожимају неке од карактера. Фамозни Адам Оз, рецимо, промовисан је први пут у *Пругастойлавим сторијама*, не у *Једру наде*.

Оно што се није могло да каже романом, надопуниле су приче, и обратно. Кад кажем да се нешто није могло да каже романом, тада мислим на жанр, гдје су извијесне идеје покретније и брже уколико се нађу у контексту краће форме.

Можда је у конјекстиу Вацких књига, најбоље читање за крај: шта је од Медитјерана преостјало?

Медитеран је неисцрпна шкриња, и за живота – реално необигрив простор.

Матвејевић казује да се обале дијеле на оне које су крштене и оне које то нису. Четири велике религије излазе на Средоземље, при чему је Бока Которска у ширем смислу једино мјесто на коме наш народ и даље живи уз море.

Почесто ме новинари питају да ли ћу једном изаћи из досадашњег рама и написати роман чија се радња неће одвијати на мору. За сада то не знам. Питања ми личе и на чикање: ха, да ли би могао?, што је наравно беспредметно, јер је писац господар жанра, и творац кулиса. За оно што казујем – небитно је гдје се дешава, море је ту само декор. Рачунам да би за сада било грехота укинути га. Српска књижевност обично неком сценом или тек епизодом изађе на пјену, али је, генерално, мора тако мало у мору српске књижевности.